

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70. kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 14. novembra 1888.

O b s e g: O vplivu drevesne podloge (divjaka) na žlahtno drevo. — Zakaj orjemo na ozke kraje ali grede. — Razne reči. Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Nasledki „šnopsa“. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.**O vplivu drevesne podloge (divjaka) na žlahtno drevo.**

Akoravno se je uže veliko pisalo o razmerji med podlogo in požlahtnjenim drevesom, vendar je o tej reči med sadjarji še veliko napaĉnih nazorov. Veliko sadjarjev na pr. še vedno misli, da vpliva sok v podlogi na dobroto sadu. Ako bi to res tako bilo, potem bi morala jabolka in hruške, ki so cepljene na lesnike, biti tudi grenkega okusa, kakeršen je sad od podloge; nadalje bi morale biti grenke hruške, ki so rasle na drevesu, ki je cepljeno na kutno, kajti kutna je tudi grenka; na divjo češpljo požlahtnjena marelica morala bi biti po tem takem kislo zagatnega okusa.

Podloga (divjak) in žlahtni les sta sicer zvezana, pa vendar sta po svojih notranjih lastnostih vedno dva različna dela. Kako je to mogoĉe pri tako tesni zvezni, tega do sedaj veda ni še mogla razložiti. Mi se torej ravnamo le po dejanstvu. Nekoliko utegne služiti v dokaz ta okoliščina, da postane podloga z mehkim lesom, to je, iz rahle lesne vtaknine, po cepljenji moĉnejša nego je žlahtno deblo; ako je podloga tanko vlaknasta in trdega lesa, pa zaostane v rašĉi na debelost proti žlahtnemu deblu. Vse to se pa tudi zgodi, ĉe je žlahtno deblo bolj mehkega ali pa trdega lesa.

Mesto, kjer je bilo drevo požlahtnjeno, ostane vzlic skupnemu redilnemu soku vendar vedno mejna ĉrta. Ako kedo o tem dvomi, posluži naj se dokaza z rdeĉo bukvijo. Najmlajši les rdeĉe bukve je namreĉ, kadar mu jeseni odpade listje, pa do ĉasa, ko zopet drevo priĉne poganjati, vedno rdeĉ, les navadne bukve pa je zelenkasto rumen. Vzamemo li rdeĉo bukev, ki je bila požlahtnjena na navadno bukev, ter preišĉemo požlahtnjeno

mesto, najdemo, da jenja rdeĉi les natanko tam, kjer se priĉne podloga.

Divjak vpliva vse drugaĉe, nego je možno razložiti iz kemijskih dogodkov v soku. Ako je sad špalirnega drevja veĉi in lepši, izvira iz tega, da je drevo v boljši zemlji in da je pravilno itd. Ako bi bilo mogoĉe z velikimi drevesci ravno tako ravnati, dobili bi ravno tako sadje.

Divjak vpliva tudi še drugaĉe. Ako ima slabo rašĉo zaradi pomanjkanja globoko segajoĉih moĉnih korenin, kakor na pr. kutna, ivanĉkovo jabolko, ostane seveda drevo manjše in priĉne prej roditi. Na češpljevih podlogah požlahtnjene marelice ne zmrznejo tako hitro kakor na mandlih, ker podloga ne zmrzne. Breskova drevesa, ki so vsa žlahtnega lesa, torej tudi korenine, zmrznejo prav hitro, in treba je zaradi tega po zimi tudi deblo zavarovati.

Zakaj orjemo na ozke kraje ali grede.

Mnogo so uže pisali o umnem poljedelstvu, mnogo kako bi se pospeševala rodovitnost zemlji, ki je vir vsemu užitku — vendar jo naš kmetovalec tu pa tam še premalo pozna in ĉisla, kar nam kaŹe obdelovanje njeno. Veliko kmetovalcev je še, ki Źalibog orjo zemljo, da je le vzorana, povlaĉijo jo, da je le povleĉena, posluŹujejo se orodja, katero ni primerno razmeram itd. VelevaŹni pomen pravega obdelovanja jim ni dovolj jasen, kar nam dokazuje obilo naših domaĉih krajev.

Ne mislimo si naše zemlje kot mrtvo stvar, ki le v bivališĉe sluŹi rastlinam, mislimo si jo marveĉ kot naravno delalnico rastlinsko, katera daje tem boljše pridelke, s ĉim umnejšimi pripomoĉki ji streŹe kmetovalec! Ona je kmetovalcu najbolj gotovo naloŹen ka-

pital, kateri mu daje tem več obresti, čim bolj je rodovitna.

Zemlja nam pa bo rodovitnejša, ako jo umno obdelujemo. Naj nam bodo v vzgled naši severni bratje Čehi, kojih gospodarstvo je res vzgledno v tem oziru! Umno obdelovanje zemlje je pa po raznih krajih kaj različno in se ravna po obnebi, krajevni legi, zemeljski jakosti, vrščenji rastlin itd., sploh po krajevnih razmerah (ekonomični situaciji). Te razne razmere je neogibno potreba natanko spoznavati in si na podlogi natančne preiskave in merodajnega izkustva izbrati pravi način obdelovanja — način, koji nam zagotavlja kolikor moči največi in najizdatnejši uspeh!

Ako pogledamo naše polje, vidimo po večem, govorim sosebno o Dolenjski — oranje na ozke kraje. Gotovo se nam takoj rodi vprašanje, je li to opravičeno ali ne?

Nekoliko je, nekoliko pa ni!

Na ozke kraje orjemo zato, da hitro odpeljavamo ali odvrčamo preobilo mokroto, da se mokra zemlja hitreje suši; tako orjemo pa tudi pri zelo plitvi plasti, da morejo rastline, sosebno z daljšimi koreninami, uspešno rasti. Prvi namen je opravičen le v posameznih slučajih, in sicer na težki zemlji s plitvo gornjo plastjo, koder je spodnja plast neprodorna ter po legah, koder leži površje poljsko malo, da ne enako visoko s površjem blizu tekoče vode, kakor to vidimo po Dolenjskem po nižje ležečem polji, ki se razprostira poleg Krke, na pr. od Belecerkve doli proti Dobravi itd., ki bi ob nastopu poljskim pridelkom pri drugačnem obdelovanju še bolj škodovala, nego uže sedaj škoduje.

V takem položaji se mora naš kmetovalec držati vodila, da so, čim bolj je mokra in neprodorna spodnja plast, tem boljši, manj široki in manj plitvi, torej bolj ozki in bolj visoki kraji. Ti se tudi vzbokajo, da opravlja laže hudi veter preobilo mokroto. V tem slučajih, to je, ako nam razmere ali ekonomična situacija veva orati na ozke kraje, naj se razori nekaj globokejši naredijo, nego je do sedaj navadno, da se lahko po njih odteka voda, kakor po odprtih jarkih pri drenaži. Da se razori naredijo globokejši, treba plugu pomagati še s lopato, še bolje, pa z osipalnikom, kakor delajo po posameznih krajih čeških, koder so ozki kraji dobri. Razori naj se poleg tega naredijo po strmci, da se voda lahko odteka, ne pa da po njih zaostaja in nabiraje se škoduje rasti.

Ker pa takih razmer ne nahajamo tako splošno po Dolenjskem, dobro je vsaj po ugodnejših legah orati na široke kraje, ako uže ne brez krajev. Ako si ogledamo kaj je oranju na ozke kraje v kvar, vidimo, da je isto oranju na široke kraje le v prid.

Obdelovanje je pri ozkih krajih bolj nepravilno, kajti navadno prihaja sredi kraja rodovitna zemlja skupaj, ob razoru, sosebno če je plast plitva, pa je čisto primanjkuje. Ravno tako pa je z gnojem, ako nismo toliko previdni, da puščamo kadar ga trosimo, sredi kraja progo in ga devamo tudi v razdor. Setev

navadno trpi. Podorano seme kupiči se navadno sredi kraja, podvlačeno pa pri vzbokanih krajih bolj proti razoru. Vpliv ozračja ni enak, in velja to sosebno o toploti, kar pa je važno za rast. Plevel, sosebno tist, ki mu ugaja mokrota, vrine se rad pri razoru in se razprostira dalje. Vrhu tega pa se večinoma mlade rastline vsled odtekajoče se vode, ki se pa vsled slabo speljanih razorov navadno nabira po njih, zadržuje v rasti ter celo poginejo.

O vsem, kar smo rekli, prepriča se lahko vsakdor, ako prehodi naša polja ob mladi setvi.

Koliko prostora ob razorih praznega, koliko površja pomanjkljivo posejanega, kako zanikarna, slaba rast ob razorih! Nasprotno pa tu pa tam kaka gosta, pre-gosta rast — slami na korist — sredi kraja! Koliko zrnja zavrženega, ki bi nam dalo umno uporabljeno lahko boljše žetve!

In čim oži so kraji, tem več je škode, tem več je prostora praznega — tem manj rodeče zemlje! Našteta škoda vendar sili sama, da bi po ugodnejših legah zapustili oranje na ozke kraje in pričeli orati na široke kraje. Polje postane iz povedanih vzrokov — po izkustvu umnih kmetovalcev, dosti bolj rodovitno.

Delajo se ti kraji navadno po 18—20 in več brazd široki. Površje krajev se dela ravno, in njih lega naj se ravna po strmci. Brazde se orjejo zategadelj enako globoke, in razori naj se speljajo dobro, da se voda lahko odteka. Pri strmi legi naredi se kraji seveda navpično po zemljišči, da nam voda ne odnaša prst.

Vodilo: „Čim manj je razorov, tem bolj se povekša površje rodne zemlje“, pripravilo je umne kmetovalce, da orjo brez krajev — seveda po najugodnejših legah, ki jih pa Dolenjski tudi ne primanjkuje popolnoma. Za odpeljavanje preobile mokrote speljati je pa pri takem obdelovanju po potrebi eno ali več brazd s plugom, kateri se družijo po strani, da naredi bolj trikoten jarek. Te brazde se naredi natančno po strmci, in treba jih je večkrat čistiti. Dobro speljane brazde za odtekanje vod, nadomestujejo razore polju, katero smo orali na kraje. Na Češkem in drugod je tako oranje po ugodnih legah splošno, zato jim zemlja tudi daje dosti večji užitek.

Preiskujmo tudi mi, kakšne so našega sveta razmere, in izvolimo si potem pravi način obdelovanja, in pokazalo se bode, za koliko smo se bolj okoristili z umnim obdelovanjem.

V. R.

Razne reči.

* Sadje kot krma. Ob dobrih letinah, ko je veliko sadja in mu je cena zaradi tega nizka, lahko ž njim krmimo živino. Tako je bilo leta 1847. na Nemškem, ko je imelo sadje tako nizko ceno, da ga je veljalo mernik komaj 10 do 14 soldov. Pokladali so tedaj sadje